

Рись євразійська (*Lynx lynx*) у Волинській області

Михайло Химин

Національний природний парк «Прип'ять–Стохід» (Любець, Україна)

Email: michaelkhymyn@ukr.net; orcid: 0000-0002-8624-0069

КНУМН, М. The Eurasian lynx (*Lynx lynx*) in Volyn Oblast, Ukraine. — Materials on records of the Eurasian lynx in Volyn Oblast for the period of 1958–2024 were collected and analysed. In total, 50 observations (of which 31 in 2001–2024) of the species in different times of the year (mostly in autumn and winter) were reported. Most of the registrations took place in the north-eastern part of the region. The analysis lynx observations for the last 25 years showed that the species' population in the region can be estimated at 14–19 individuals. At least three territories of females are known where they were recorded with kittens. The current distribution range of the lynx almost completely coincides with that 100 years ago, but its population has declined by more than a third during this period. The unsatisfactory state of protection of the Eurasian lynx in the region is indicated by the known facts of 13 individuals being shot between 1958 and 2009 (four cases occurred after the species was listed in the Red Book of Ukraine).

Вступ

Рись євразійська — *Lynx lynx* (Linnaeus, 1758) — рідкісний вид ссавців у Волинській обл. і загалом в Україні. У літературних джерелах XIX та початку XX ст. знаходимо інформацію про цього звіра з Волині як історичної області, яка включає сучасні Волинську, Рівненську, частини Житомирської, Тернопільської та Хмельницької областей [Brandt 1862; Jetowicki 1868; Langkavel 1886; Pax 1917].

Перші детальні дані про поширення і чисельність рисі, які відносяться до Волинської обл., можна виділити з матеріалів її інвентаризації, проведеної на початку 1929 р. на території державних лісів Польщі, зокрема з частини тодішньої Луцької Дирекції Державних Лісів. На той час там зареєстрували 27 особин рисі у таких надлісництвах: Троянівське (тепер Камінь-Каширський р-н, окол. с. Троянівка, ДП «Маневицьке лісомисливське господарство») — 15 ос., Луцьке (тепер Луцький р-н, ДП «Ківерцівське лісове господарство») — 6 ос., Кримнівське (тепер Ковельський р-н, ДП «Ковельське лісове господарство») — 3 ос., Любомльське (тепер Ковельський р-н, ДП «Любомльське лісове господарство») — 3 ос. [Ejsmont 1929].

Пізніше у літературі наводили дані переважно лише про присутність рисі на Волині, як у радянський період [Татаринів 1956; Сокур 1961], так і у період незалежності України [Жила 1999, 2002, 2012]. Деякі дані про рись

наведено у зведеннях про фауну територій та об'єктів природно-заповідного фонду (загальнозоологічний заказник «Рись», Черемський природний заповідник, національний природний парк «Прип'ять-Стохід») [Химин 1999, 2006; Химин *et al.* 2010]. Лише в окремих публікаціях наведено детальніші дані для Волині в широкому розумінні [Загороднюк & Різун 2022] та Камінь-Каширського району Волинської області [Химин 2021].

Останніми роками зібрано нову інформацію про реєстрацію рисі на території Волинської обл., а також впорядковано неопубліковані дані, зібрані автором, починаючи з 1994 р. У зв'язку з цим виникла потреба в їх узагальненні. Отже, метою роботи є узагальнення усіх відомих реєстрацій рисі євразійської та оцінка її чисельності на досліджуваній території.

Результати та їх обговорення

Матеріали про рись євразійську на території Волинської області зібрані за період 1958–2024 рр. Частину даних отримано за власними спостереженнями, а більшість матеріалу зібрано завдяки повідомленням від співробітників мисливських та лісових господарств, природоохоронців, а також за наявними літературними джерелами. У переважній більшості реєстрації рисі здійснено на підставі візуальних спостережень її слідів і лише окремі з них — прямі спостереження, в тому числі фіксації застрелених особин, реєстрації з фотопасток.

Рис. 1. Знахідки рисі євразійської на території Волинської області у 1958–2024 рр.

Позначення кольором: жовті кружечки — знахідки за 1958–2000 рр., червоні — спостереження одиноких особин у 2002–2024 рр., зелені — групи по 2–4 особини, самці з молодими у 2001–2024 рр.).

Далі наведено узагальнену інформацію про реєстрації рисі євразійської за період 1958–2024 рр. за адміністративними районами Волинської обл., з нумерацією, що відповідає номерам на мапі (рис. 1).

Ковельський район:

1 — грудень 1971 р., застрелений самець (14 кг) біля с. Піща, ліс (В. Шибенюк, особ. повід.); **2** — 2021 р., 4 ос. (2 ad. і 2 juv.), с. Заболоття, переміщення біля кордону з Білоруссю (дані П. Войтка) [Загороднюк & Різун 2022]; **3** — листопад–грудень 1958 р., 1 ос. застрелена поблизу с. Велимче (Л. Динь, особ. повід.); **4** — жовтень 2020 р., 1 самець, зима 2021 р., 1 ос. (візуальне спостереження, сліди), с. Грабове, переміщення в сторону м. Любомль (П. Войтко, особ. повід.); [Загороднюк & Різун 2022]; **5** — 07.12.2008, 1 ос. (сліди), с. Поворськ, СЛАТ «Тур», Поворське л-во (П. Смаль, особ. повід.); **6** — січень 2020 р., 1 ос. (сліди), с. Мар'янівка, СЛАТ «Тур» (усне повід. лісової охорони); **7** — січень–лютий 1998 р., 1 ос. (сліди), с. Гулівка, СЛАТ «Тур», Підрізьке л-во, ур. Утрини, вільшняк, сліди у напрямку зал. ст. «Рись» (повід. лісової охорони).

Камінь-Каширський район:

8 — 1976 р., 1 ос. застрелена біля с. Велика Глуша, ДП «Любешівське ЛМГ», Великоглушанське л-во (Ф. Тарасюк, особ. повід.) [Химин 2021]; **9** — січень–лютий 2021 р., 1 ос. (сліди), с. Ветли, ДП «Любешівське ЛМГ» (А. Масюк, особ. повід.); **10** — січень–лютий 2021 р., 1 ос. (сліди), с. Дольськ, ДП «Любешівське ЛМГ», Великоглушанське л-во (А. Масюк, особ. повід.); **11** — 1969 р., 1 ос. застрелена біля с. Дольськ — с. Сваловичі, ДП «Любешівське ЛМГ», Дольське (Сваловицьке) л-во, ур. Сваловицька дача (Ю. Корх, особ. повід.); [Химин *et al.* 2010], 19.02.2010 — 1 ос. (свіжі сліди), ур. Нігин, перехід через підвищення, поросле сосновим лісом у болото з чагарниками, НПП «Прип'ять-Стохід» (М. Химин) [Химин 2021]; **12** — грудень 2009 р., 1 ос. застрелена біля с. Нові Червища, ДП «Маневицьке ЛМГ», Новочервищанське л-во (П. Смаль, особ. повід.) [Химин 2021]; **13** — листопад–грудень 1995 р., 1 ос. застрелена біля с. Нуйне, ДП «Камінь-Каширське ЛМГ, опудало у місцевого егеря (В. Граковський, особ. повід.) [Химин 2021]; **14** — грудень 2019 р., 1 ос., с. Піщане, ДП «Камінь-Каширське ЛМГ», Великообзирське л-во (С. Федік) [Химин 2021], грудень 2021 р., 1 ос. (сліди), там само (С. Федік, особ. повід.); **15** — 10.11.2007, 4 ос. (1 — застрелена, 3 — втекли) біля с. Великий Обзир — с. Боровне, ДП «Камінь-Каширське ЛМГ», Великообзирське л-во, грудень 2016 р., 2 ос. (В. Монець, особ. повід.) [Химин 2021]; **16** — 29.01.2016, 1 ос. (сліди), с. Лишнівка, ДП «Городоцьке ЛГ», Лишнівське л-во, сосново-линовий ліс (М. Химин) [Химин 2021]; **17** — листопад–грудень 1988 р. — січень–лютий 1989 р., 1 ос. (сліди), с. Замостя — с. Серхів, тепер Черемський природний заповідник (Є. Хайнський, особ. повід.) [Химин 2006], березень 1994 р., 1 ос. (ad. самець застрелений), листопад–грудень 1996 р., 1 ос. застрелена біля с. Замостя, тепер Черемський природний заповідник (В. Рокун, особ. повід.); 28.02.2009, 1 ос. (сліди), межа Черемського природного заповідника і Карасинського л-ва (З. Колісник, особ. повід.) [Химин 2021], 15.02.2016, 1 ос., Черемський природний заповідник, сосновий ліс, бурелом (М. Химин); **18** — 1978 р., 1 ос. застрелена біля с. Серхів, тепер Черемський при-

родний заповідник (повід. лісової охорони) [Химин 2021]; **19** — 2012–2022 рр., прямі візуальні спостереження, с. Серхів, ДП «Маневицьке ЛМГ», Карасинське л-во [Загороднюк & Різун 2022]; **20** — вересень 1993 р., 1 ос., с. Троянівка, ДП «Городоцьке ЛГ», Троянівське л-во (В. Шибенюк, особ. повід.), вересень 1994 р., 1 ос. (повід. лісова охорона), грудень 1994 р., 1 ос. (сліди), (М. Довжик, особ. повід.) [Химин 2021]; **21** — 1970–1980-і рр., 1–2 ос. (сліди, візуальні спостереження), січень — лютий 2016 р., 1 ос. (сліди), с. Троянівка, ДП «Городоцьке ЛГ», Борове л-во, загальнозоологічний заказник «Рись» (повід. лісова охорона), січень 1993 р., 1 ос. (застрелена), ялиново-сосновий ліс (В. Шибенюк, особ. повід.); 25.01.1995, 1 ос. (візуально і сліди), буреломний ялиново-сосновий ліс (М. Химин, В. Граковський); листопад–грудень 2001 р. та січень–лютий 2002 р., 08.11.2002, 1 ос. (сліди), (А. Підпригора, особ. повід.) [Химин 2021]; **22** — 21.10.2024, самиця з 2 юв., с. Софіянівка, ДП «Маневицьке ЛМГ», Софіянівське л-во, знято на фото та відео (В. Роздіган, особ. повід.); **23** — 2020–2021 рр., околиці с-ща Маневичі, візуальні спостереження і сліди [Загороднюк & Різун 2022]; **24** — січень–лютий 1998 р., 1 ос. (сліди), с-ще Маневичі, ДП «Маневицьке ЛМГ», Маневицьке л-во, сліди вели лісом вздовж залізниці на схід (Д. Савчук, особ. повід.) [Химин 2021]; **25** — 18.11.2022, 1 ос. (сліди), с. Вовчецьк, ДП «Маневицьке ЛМГ», Вовчецьке л-во, рух в напрямку Рівненської обл. (Е. Різун) [Загороднюк & Різун 2022].

Луцький район:

26 — 01.02.2002, 1 ос. (свіжі сліди) поблизу с. Велика Осниця, ДП «Колківське ЛГ», Великоосницьке л-во, сліди вели вздовж лісового струмка і канави (М. Химин); **27** — 30.12.2021, 1 ос. поблизу с. Берестяне, ДП «Ківерцівське ЛГ», Берестянське і Холоневицьке л-ва, НПП «Цуманська пуша» (Б. Громик, особ. повід.); **28** — 30.12.2021, 1 ad., 1 juv. (сліди на снігу та подряпини кігтями на стовбурах молодих дерев) поблизу с. Берестяне, ДП «Ківерцівське ЛГ», Берестянське л-во, НПП «Цуманська пуша» (М.. Химин, В. Деркач); **29** — листопад–грудень 1991 р., 1 ос., с-ще Цумань, ДП «Ківерцівське л-во», межа Цуманського та Горинського л-в, НПП «Цуманська пуша» (повід. лісової охорони); **30** — січень 2016 р., 2 ос., с-ще Цумань, ДП «Ківерцівське ЛГ», Цуманське л-во (Г. Денисюк), 20.01.2018, 2 ос. (1 ad., 1 juv.), Горинське л-во (повід. лісова охорона); **31** — 05.06.2021, 1 ос. (сліди), с-ще Цумань, ДП «Ківерцівське ЛГ», Цуманське л-во, галлявина, вируб, піщане підвищення на краю заболоченого лісу (М. Химин).

Загалом на території Волинської обл. відомо щонайменше про 50 спостережень рисі за період 1958–2024 рр., з них 31 — за 2001–2024 рр. Крім того є й інші дані про спостереження, здобуття і навіть спроби продажу шкір цього звіра, але без конкретних географічних або лісогосподарських прив'язок та без дат. Такі дані не бралися до уваги. Більшість реєстрацій рисі євразійської припадає на осінньо-зимовий період через можливість її виявлення за відбитками лап на сніговому покриву. Переважна більшість реєстрацій відноситься до північно-східної частини області та, імовірно, має територіальні

зв'язки з Білоруссю на півночі та Рівненською областю на сході, на що також вказують різні автори [Жила 2002, 2012; Загороднюк & Різун 2022].

Сучасне поширення рисі майже повністю співпадає з її поширенням 100 років тому [Ejsmont 1929], тому можна говорити про збереження або відновлення її історичного ареалу у Волинській області. Разом з тим, варто зауважити, що збільшення кількості її реєстрацій в останні роки характеризується, на нашу думку, не стільки збільшенням її чисельності, скільки ростом інтересу наукових кіл та збору інформації про неї.

За аналізом усіх реєстрацій за останні 25 років загальну чисельність рисі євразійської оцінили у 14–19 особин. При цьому відомі мінімум 3 території (Великообзирська, Троянівська і Цуманська), де самиць реєстрували з молодими особинами. Отже, сучасна чисельність рисі в області зменшилася не менше, ніж на третину у порівнянні з її чисельністю 100-річної давності (27 особин) [Ejsmont 1929]. Відомо також про 13 випадків відстрілу цього звіра за період 1958–2009 рр., у т. ч. чотири — після занесення його до Червоної книги України, а також випадок спроби продажу двох шкір у 2019 р.

Висновки

Узагальнено інформацію про поширення рисі євразійської на території Волинської обл.; всього зібрано дані про 50 реєстрацій виду.

Основне місце поширення рисі — північно-східна частина області. Сучасна її чисельність в області оцінена у 14–19 ос., зокрема відомо про мінімум трьох територій, де реєстрували самок з приплодом.

Сучасне поширення рисі на території Волинської обл. майже повністю збігається з її поширенням в регіоні 100 років тому, а чисельність цього виду за цей період скоротилася більше, ніж на третину.

Стан вивчення й охорони рисі в області та її охорона знаходяться не на належному рівні, про що свідчать окремі факти браконьєрського відстрілу та імовірна недооцінка чисельності цього виду.

Подяки

Автор висловлює щирі вдячності усім спостерігачам рисі євразійської на території Волинської області за надану про неї інформацію, серед них — В. Шибенюк, П. Войтко, Л. Динь, П. Смаль, Ф. Тарасюк, А. Масюк, Ю. Корх, В. Граковський, С. Федік, В. Монець, Є. Хаїнський, В. Рокус, З. Колісник, М. Довжик, А. Підпригора, В. Роздіган, Д. Савчук, Б. Громик, В. Деркач та Г. Денисюк.

Література

- Жила, С. М. 1999. Рись (*Felis lynx*) в Українському Поліссі. В кн.: *Поліському природному заповіднику — 30 років* : Збірник наукових праць. Житомир, 93–99.
- Жила, С. М. 2002. Рись в Українському Поліссі: стан популяції та поширення. *Вісник Львівського університету. Серія Біологічна*, **30**: 61–64.

- Жила, С. 2012. Поліська популяція рисі (*Lynx lynx*) в Україні та план дій щодо її збереження. *Праці Теріологічної школи*, **11**: 98–112. [CrossRef](#)
- Загороднюк, І., Е. Різун. 2022. Рись євразійська (*Lynx lynx*) в Українському Поліссі: біогеографічний аналіз. *Theriologia Ukrainica*, **24**: 104–119. [CrossRef](#)
- Сокур, І. Т. 1961. *Історичні зміни та використання фауни ссавців України*. Видавництво АН УРСР, Київ, 1–86.
- Татаринів, К. А. 1956. *Звірі західних областей України (Матеріали до вивчення фауни Української РСР)*. Видавництво АН Української РСР, Київ, 1–188.
- Химин М., [та ін.] (ред.). 1999. *Природно-заповідний фонд Волинської області (Огляд територій і об'єктів природно-заповідного фонду в розрізі районів)*. Луцьк, 1–48.
- Химин, М. 2006. Фауна хребетних Vertebrata Черемського природного заповідника. В кн.: *Природа Західного Полісся та прилеглих територій: збірник наукових праць, випуск 3*. Луцьк, 289–305.
- Химин, М. В., М. Л. Клестов, А.-Т. В. Башта, [et al.]. 2010. *Національний природний парк «Прип'ять-Стохід». Тваринний світ*. Фітосоціоцентр, Київ, 1–171.
- Химин, М. 2021. Знахідки рисі євразійської *Lynx lynx* (Linnaeus, 1758) на території Камінь-Каширського району Волинської області. Науковий вісник національного природного парку «Прип'ять-Стохід», **11** (2): 53–56.
- Brandt, J. F. 1862. Bemerkungen über die Wirbelthiere des nördlichen europäischen Russland, besonders des nördlichen Urals. In: *Archiv für wissenschaftliche Kunde von Russland*, **21**. Georg Reimer, Berlin, 365–414. [CrossRef](#)
- Ejsmont, J. 1929. Rys w dzisiejszej Polsce. *Ochrona przyrody*, **9**: 36–38.
- Jetowicki, N. 1868. Chasse au renard en Volhynie. *La chasse illustrée: Journal des plaisirs de la ferme et du chateau*, **41**: 323–326.
- Langkavel, B. 1886. Die Verbreitung der Luchse. *Zoologische Jahrbücher. Zeitschrift für Systematik, Geographie und Biologie der Thiere*, **1** (3–4): 703–722.
- Pax, F. 1917. Der Kulturstand Polens in seiner Bedeutung für die Tierwelt. *Die Naturwissenschaften*, **5** (37): 581–587. [CrossRef](#)

Резюме

Химин, М. Рись євразійська (*Lynx lynx*) у Волинській області. — Зібрані та узагальнені матеріали про реєстрації рисі євразійської на території області за 1958–2024 рр. Всього відомо про 50 спостережень (з них 31 – за період 2001–2024 рр.) її у різні періоди року (найчастіше в осінньо-зимовий період). Найбільше реєстрацій припадає на північно-східну частину області. Після аналізу матеріалів спостережень рисі, зібраних за останні 25 років, загальну її чисельність в області оцінено у 14–19 особин. Відомі мінімум 3 території самиць, де їх реєстрували з молодими особинами. Сучасний ареал рисі майже повністю співпадає з її ареалом 100 років тому, проте чисельність за цей період скоротилася більше, ніж на третину. На незадовільний стан охорони рисі євразійської в області вказують відомі факти відстрілу 13 особин за період 1958–2009 рр. (4 з них після занесення її до Червоної книги України).